

Economische crisis achtervolgt jonge hoogopgeleiden

Met name hogeropgeleiden hebben langdurig last van een moeizaam op gang komende carrière tijdens een laagconjunctuur. Hun loon ligt na meer dan een decennium nog fors achter bij dat van jongeren die tijdens een hoogconjunctuur hun carrière beginnen. Een verklarende factor is dat starters tijdens een crisis een lager reserveringsloon hebben. Ondanks het structureel lagere loon verschilt de werktevredenheid niet significant van het gemiddelde.

KIM ERPELINCK
Trainee bij de
gemeente Den Haag

**JAN-MAARTEN
VAN SONSBECK**
Hoofd fondsenbeheer
en premieramingen
bij UWV

Jongeren die in het huidige economische klimaat de arbeidsmarkt betreden, hebben het niet gemakkelijk. De jeugdwerkloosheid is relatief hoog en het aantal vacatures is relatief laag. Jeugdwerkloosheid is in Nederland conjunctuurgevoeliger dan werkloosheid van andere leeftijdsgroepen. Figuur 1 laat zien dat de jeugdwerkloosheid scherper op conjunctuurschommelingen reageert dan de algehele werkloosheid. Met name in de periode 1981–1983 steeg de jeugdwerkloosheid explosief. Tussen 1992 en 1994 en tussen 2002 en 2004 vond een iets minder scherpe stijging plaats. Ook in de huidige crisis stijgt de jeugdwerkloosheid weer snel.

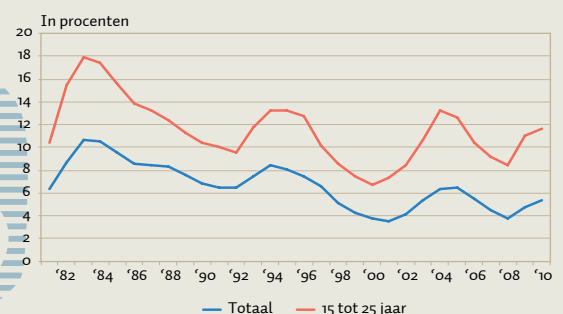
Werkloosheid aan het begin van de arbeidsmarktcarrière kan verschillende effecten hebben. In de eerste plaats is er sprake van een ontmoedigingseffect. Dit effect zorgt er bij groepen jongeren voor dat ze de kans op het vinden van een baan dusdanig klein achten dat ze zich volledig terugtrekken van de arbeidsmarkt. In de tweede plaats kan werkloosheid aan het begin van de arbeidsmarktcarrière leiden tot een hogere werkloosheidskans en een lager loon gedurende de verdere carrière. Dit verschijnsel staat bekend als *scarring*. Uit

de economische theorie volgt geen eenduidig beeld over het scarringeffect van jeugdwerkloosheid. Vier theorieën spelen hierbij een rol.

Volgens de signaaltheorie (Spence, 1973) gaat van een werkloze die de arbeidsmarkt betreedt in het algemeen het signaal uit dat hij minder aantrekkelijk is voor de werkgever. Maar het effect van dat algemene signaal verschilt tussen hoog- en laagconjunctuur. Iemand die in een hoogconjunctuur werkloos is, zal daar in het bijzonder op worden aangekeken terwijl iemand die in een laagconjunctuur een valse start maakt daarmee gemakkelijker wegkomt omdat die valse start ook voor zo veel anderen zal gelden. Het signaal is dan minder duidelijk en het effect van de scar zal niet van lange duur zijn.

De theorie van het menselijk kapitaal (Becker, 1964) gaat uit van een daling van de waarde van het menselijk kapitaal naarmate de werkloosheid langer duurt. Een daling van de waarde van het menselijk kapitaal als gevolg van werkloos-

WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE VAN DE NEDERLANDSE BEROEPSBEVOLKING TUSSEN 1980–2009 **FIGUUR 1**

Bron: CBS statline

heid aan de start van een carrière zal volgens deze theorie leiden tot een lager loon als gevolg van een lagere arbeidsproductiviteit. Onder de aanname van afnemende marginale opbrengsten van menselijk kapitaal is deze loonachterstand echter van tijdelijke aard in verhouding tot de duur van de arbeidsmarktparticipatie.

Daar staat tegenover dat twee andere economische theorieën wel een langetermijneffect van scarring veronderstellen. De segmentatietheorie (Doeringer en Piore, 1971) verdeelt de arbeidsmarkt in twee segmenten en veronderstelt dat tussen die segmenten een toenemende kloof ontstaat. Werknemers die tijdens een crisis de arbeidsmarkt betreden raken vaker dan gemiddeld gevangen in het lagere segment van de arbeidsmarkt, wat een groot en permanent effect van scarring tot gevolg heeft.

De uitgebreide baanzoektheorie (Pissarides, 1994) onderkent daarbij een verschil in kwaliteit van werkgevers, waarbij de werkgevers van hoge kwaliteit de voorkeur geven aan ervaren werknemers en mensen zonder werkervaring eerst terechtkomen bij werkgevers van lage kwaliteit. Dat leidt tot een permanente *scar* omdat werkgevers van hoge kwaliteit in een laagconjunctuur meer keuze hebben en zij dan minder snel minder ervaren werknemers in dienst nemen. Starters treden dan meer dan gemiddeld in dienst van werkgevers van lage kwaliteit, wat op groepsniveau een structurele achterstand veroorzaakt.

Eerder empirisch onderzoek naar scarring richtte zich met name op de duur en frequentie van werkloosheidsepisodes gedurende een arbeidsmarktcarrière. In Nederland concludeert het ROA (2009) in lijn met eerder internationaal empirisch onderzoek dat de kans op werkloosheid gedurende de arbeidsmarktcarrière niet significant verschilt tussen geboortecohorten die de arbeidsmarkt in een hoog- of laagconjunctuur betreden. Wel vindt het ROA (2009) een significante, zij het beperkte loonachterstand bij geboortecohorten in Nederland die de arbeidsmarkt voor het eerst hebben betreden tijdens een laagconjunctuur. De generatie jongeren die de arbeidsmarkt heeft betreden tussen 1980 en 1984 heeft twintig jaar later een achterstand van een procent op de trendmatige stijging van het bruto-uurloon. Hoe die achter-

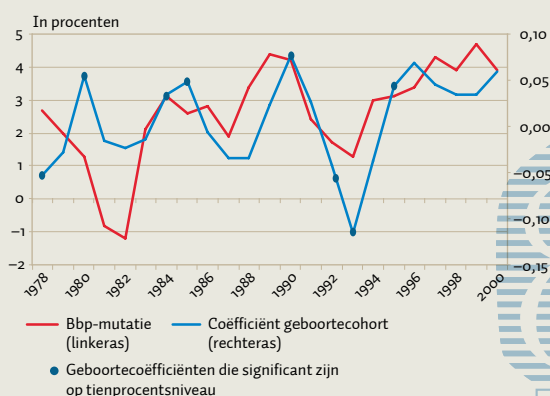
stand is voor andere cohorten en in hoeverre die leidt tot een lager reserveringsloon en een lagere loontevredenheid blijkt echter niet uit het ROA-onderzoek. Ook Van Gaalen (2012) vindt voor Nederland een significante loonachterstand in 2009 voor jongeren die in 2003 zijn ontslagen. Oreopoulos *et al.* (2012) vinden voor Canadese hoogopgeleiden die in een laagconjunctuur de arbeidsmarkt betreden, eveneens een grote initiële loonachterstand, van negen procent, maar deze blijkt na tien jaar volledig ingelopen te zijn.

DATA EN MODEL

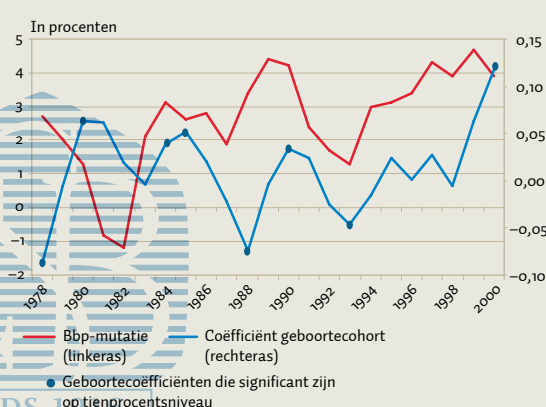
Om het langetermijneffect op loon, reserveringsloon en loontevredenheid van arbeidsmarktbetreding tijdens laagconjunctuur te onderzoeken, is gebruik gemaakt van het OSA-arbeidsaanbodpanel van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Het OSA-panel bestaat sinds 1986 en is een tweejaarlijks panelonderzoek onder een representatieve steekproef van ongeveer 5000 Nederlandse huishoudens in de werkzame leeftijd. Dit biedt de mogelijkheid om panels uit 1986, 1990, 1996, 2000 en 2006 te combineren. Hoewel het OSA-panel een rijke gegevensbron is, mist het één gegeven dat essentieel is voor de analyse, namelijk de leeftijd waarop iemand de arbeidsmarkt heeft betreden. Deze wordt daarom geschat. Voor hogeropgeleiden (hbo en universitair) wordt aangenomen dat zij gemiddeld op hun 24e jaar de arbeidsmarkt betreden, wat gezien de gemiddelde studieduur in het hoger onderwijs in de jaren tachtig en negentig een realistische aanname is (CBS, 2009; CBS Statline). Voor lageropgeleiden wordt gerekend met gemiddeld negentien jaar. Ter voorkoming van ongeobserveerde heterogeniteit wordt gecontroleerd voor niet in de tijd variërende persoonlijke eigenschappen van werkzoekenden.

Een model wordt geschat waarin (de logaritme van) het loon wordt verklaard uit een aantal persoonskenmerken zoals geslacht, leeftijd, leefsituatie, opleidingsniveau en de arbeidsmarktsituatie van twee jaar geleden. Om te controleren voor de stijging van het gemiddelde loonniveau in de tijd is een tijdtrend aan het model toegevoegd. Cohortdummy's geven dan aan wat, gegeven de controle voor alle andere factoren, de bijdrage van een bepaald cohort aan het loonniveau is ge-

Loonachterstand hooggeschoolden en bbp-mutatie (correlatie 0,490)** **FIGUUR 2**

Loonachterstand laaggeschoolden en bbp-mutatie (correlatie 0,042) **FIGUUR 3**

weest. Dit geeft inzicht in de vraag of er een verband bestaat tussen geboortear (en het daaruit afgeleide jaar dat de arbeidsmarkt wordt betreden) en loon.

Het model wordt apart geschat voor hoger- en lageropgeleiden. Beide modellen worden 23 keer geschat, voor verschillende overlappende cohorten. In het eerste model voor hogeropgeleiden wordt een coëfficiënt geschat voor de geboortecohorten 1953, 1954 en 1955. Gemiddeld genomen betreden die rond 1978 de arbeidsmarkt. Vervolgens wordt de coëfficiënt geschat voor de geboortecohorten 1954, 1955 en 1956, die gemiddeld genomen rond 1979 de arbeidsmarkt betreden. Dit loopt door tot de coëfficiënt voor de geboortecohorten 1975, 1976 en 1977 die gemiddeld genomen rond 2000 de arbeidsmarkt betreden. Voor lageropgeleiden wordt hetzelfde proces gevolgd, waarbij als benadering voor het cohort arbeidsmarktbetreders uit 1978 de geboortearen 1958, 1959 en 1960 gelden.

LOONACHTERSTAND

De figuren 2 en 3 geven de regressiecoëfficiënten van de overlappende geboortecohorten voor hoger- en lageropgeleiden visueel weer. De coëfficiënten geven de mate van loonachterstand aan van het desbetreffende geboortecohort waarbij al gecorrigeerd is voor de tijdtrend die is meegenomen in het model. Om te achterhalen of het cohorteffect samenhangt met economische groei worden de coëfficiënten afgezet tegen

de mutatie van het bbp in het jaar waarin de geboortecohorten de arbeidsmarkt hebben betreden. Een sterke correlatie tussen het verloop van beide impliceert dat de mate van loonachterstand die wordt opgelopen door een geboortecohort sterk samenhangt met de economische situatie ten tijde van het betreden van de arbeidsmarkt.

Uit figuur 2 blijkt dat de loonachterstand die de hooggeschoolde werknemers oplopen significant samenhangt met de mutatie van het bbp. Dit betekent dat hooggeschoolde werknemers die de arbeidsmarkt voor de eerste keer betreden gedurende een laagconjunctuur ook later in hun carrière nog minder verdienen dan hun collega's die de arbeidsmarkt tijdens een hoogconjunctuur voor het eerst hebben betreden. Met name hogeropgeleiden die de arbeidsmarkt voor het eerst hebben betreden tussen 1992 en 1994, hebben een significante loonachterstand in vergelijking met de trend. Voor hogeropgeleiden die de arbeidsmarkt voor het eerst begin jaren tachtig hebben betreden, is er een minder duidelijk effect. Dit wijst in de richting van de theorie van het menselijk kapitaal, die stelt dat de loonachterstand die wordt opgelopen bij werkloosheid aan de start van de arbeidsmarktcarrière zal dalen in de tijd. De loonachterstand is echter twintig jaar na dato nog steeds niet volledig ingelopen in vergelijking met de trend.

Voor lagergeschoolde werknemers is de relatie tussen het oplopen van loonachterstand en de mutatie van het bbp veel minder duidelijk. Lageropgeleiden lijken verderop in hun carrière nauwelijks nog last te hebben van een valse start.

EFFECT VAN LAAGCONJUNCTUUR

Om het effect in de tijd van het starten in een laagconjunctuur te vinden wordt vervolgens, voor zowel de volledige populatie als de subpopulatie van hogeropgeleiden, nogmaals het model geschat. De cohorten worden in vier groepen van vijf jaar verdeeld: 1980–1984, 1985–1989, 1990–1994 en 1995–1999. Grofweg zijn de periodes 1980–1984 en 1990–1994 te typeren als laagconjunctuur en 1985–1989 en 1995–1999 als hoogconjunctuur.

De regressieresultaten voor loonhoogte in tabel 1 zijn in lijn met figuur 2. De resultaten voor de totale werkende beroepsbevolking in het panel laten zien dat jongeren die tussen 1990 en 1994 voor het eerst de arbeidsmarkt betraden, in 2006 nog steeds een significante loonachterstand van 2,4 procent hebben in vergelijking met de trend. Voor hooggeschoolden die tussen 1990 en 1994 de arbeidsmarkt betraden is in 2006 een loonachterstand van 5,3 procent te zien in vergelijking met de trend. Voor de generatie jongeren die begin jaren tachtig van de vorige eeuw de arbeidsmarkt betraden, is het effect niet significant.

Van de totale werkzame populatie in dit panel hebben werknemers met thuiswonende kinderen een loon dat gemiddeld 6,8 procent lager ligt dan werknemers zonder thuiswonende kinderen. Bij alleen hogeropgeleiden is het negatieve effect van thuiswonende kinderen echter nauwelijks aanwezig. Mogelijk laten hogeropgeleiden hun carrière in termen van gewerkte uren en verdiend uurloon gemiddeld minder door thuiswonende kinderen beïnvloeden dan lageropgeleiden. Man-vrouwverschillen zouden ook een verdere verklaring hiervoor kunnen bieden, maar zijn niet onderzocht. Hoogopgeleide werknemers die twee jaar eerder nog werkloos waren, hebben gemiddeld een 13,6 procent lager

Regressieresultaten loonachterstand hogeropgeleiden

TABEL 1

Afhankelijke variabele:	Loon			
	Loon 1986–2006 (ln)		Loon hogeropgeleiden 1986–2006 (ln)	
Trend	0,145***	0,139***	0,186***	0,148***
Begin arbeidsmarktcarrière 1980–1984	-0,012		0,024	
Begin arbeidsmarktcarrière 1985–1989		0,018*		0,014
Begin arbeidsmarktcarrière 1990–1994	-0,024**		-0,053**	
Begin arbeidsmarktcarrière 1995–1999		0,030		0,091**
Geslacht	0,189***	0,189***	0,139***	0,139***
Leeftijd	0,118***	0,118***	0,150***	0,150***
Thuiswonende kinderen	-0,068***	-0,068***	-0,004	-0,004
Samenlevend	0,050***	0,050***	0,036*	0,036*
Nederlandse nationaliteit	0,012	0,012	0,011	0,011
Laaggeschoold	-0,286***	-0,286***		
Hooggeschoold	Ref.	Ref.		
Twee jaar geleden werkloos	-0,291***	-0,291***	-0,136**	-0,136**
Twee jaar geleden voltijdseducatie	-0,086***	-0,086***	0,024	0,024
Twee jaar geleden werkend	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Gewerkte uren; contracturen	0,030***	0,030***	0,033***	0,033***
R ²	0,669	0,668	0,635	0,635
N	6775	6775	1635	1635

*/**/** Significant op respectievelijk tien-, vijf- en éénprocentniveau

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

loon dan de totale hoogopgeleide, werkende populatie. Dit effect is kleiner dan voor laagopgeleiden. Van Gaalen (2012) vindt een ogenschijnlijk tegengesteld resultaat: hoogopgeleide jonge mannen lopen een grotere loonachterstand zes jaar na ontslag op dan laagopgeleide. Mogelijk speelt hierbij een rol dat bij dit laatste onderzoek alleen jongeren beschouwd zijn en de groep werkloze jongeren bovendien beperkt is tot jongeren die in een laagconjunctuur ontslagen zijn.

RESERVERINGSLOON EN LOONTEVREDENHEID

Om een compleet beeld te krijgen van de langetermijneffecten voor werknemers die de arbeidsmarkt voor het eerst hebben betreden tijdens een laagconjunctuur, zijn ook het reserveringsloon en de loontevredenheid gemodelleerd (tabel 2). Met name reserveringsloon is een indicator voor het ontstaan van een loonachterstand. Tijdens een laagconjunctuur is de kans groter dat jongeren, door de hogere dreiging van werkloosheid, hun reserveringsloon omlaag bijstellen om zo de kans op een baan te vergroten. Als een grote groep jongeren dit doet tijdens een laagconjunctuur, zal dit mede de oorzaak zijn van de loonachterstand voor een geheel geboortecohort. De resultaten voor reserveringsloon leveren echter geen significant bewijs voor deze theorie. Wel is de coëfficiënt 'twee jaar geleden werkloos' significant negatief. Dit laat zien dat werknemers die recent werkloos zijn geweest, een reserveringsloon hebben dat bijna 29 procent lager ligt dan dat van de werknemers die twee jaar geleden een baan hadden.

De resultaten voor loontevredenheid laten zien dat de economische situatie waarin een werknemer voor de eerste maal de arbeidsmarkt betreedt geen invloed heeft op de gemiddelde loontevredenheid van de verschillende geboortecohorten. Werknemers die twee jaar voor de afname van de enquête te maken hebben gehad met werkloosheid, zijn wel significant tevredener met hun loon dan werknemers die langer dan twee jaar een baan hebben. Ook zijn laaggeschoolden significant tevredener met hun loon dan hogergeschoolde werknemers.

CONCLUSIE

Het voor de eerste maal betreden van de arbeidsmarkt tijdens een laagconjunctuur heeft langdurige consequenties voor deze generaties werknemers. Met name hooggeschoolden houden een langdurige loonachterstand in vergelijking met de loontrend. Hooggeschoolde werknemers die de arbeidsmarkt hebben betreden tussen 1990 en 1994 hebben in 2006 nog steeds een loonachterstand van meer dan vijf procent.

Wat dit resultaat betekent voor de hogeropgeleiden die tijdens de huidige laagconjunctuur de arbeidsmarkt voor het eerst betreden, moet nog blijken. Enerzijds zal het effect voor de huidige generatie jongeren naar verwachting gunstiger uitpakken door verwachte arbeidsmarkttekorten door vergrijzing, maar anderzijds is de uiteindelijke duur en diepte van de huidige crisis nog onduidelijk. Opvallend is dat loonachterstand in Nederland langer doorwerkt dan in andere landen. Dit zou te maken kunnen hebben met de relatief starre arbeidsmarkt in Nederland waar het aantal mogelijkheden tot baanwisseling en daardoor loongroei relatief beperkt is. De langdurige loonachterstand voor hoogopgeleiden die hun carrière beginnen tijdens een periode van laagconjunctuur kan dan ook reden zijn om beleid op te voeren. Dit kan bijvoor-

Regressieresultaten reserveringsloon en loontevredenheid

TABEL 2

Afhankelijke variabele:	Reserveringsloon 1986–2006 (ln)		Loontevredenheid 1986–2006 (ln)	
Trend	-0,066	-0,173	0,033**	0,040**
Begin arbeidsmarktcarrière 1980–1984	0,164		0,007	
Begin arbeidsmarktcarrière 1985–1989		-0,056		-0,013
Begin arbeidsmarktcarrière 1990–1994	-0,051		0,020	
Begin arbeidsmarktcarrière 1995–1999		0,159		0,027
Laaggeschoold	-0,163	-0,163	0,175***	0,175***
Hooggeschoold	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Geslacht	0,683***	0,683***	-0,021	-0,021
Thuiswonende kinderen	-0,537**	-0,537**	-0,020	-0,020
Samenlevend	0,022	0,022	-0,059**	-0,059**
Nederlandse nationaliteit	-0,307	-0,307	-0,079**	-0,079**
Twee jaar geleden werkloos	-0,288**	-0,288**	0,103**	0,103**
Twee jaar geleden voltijdseducatie	-0,249	-0,249	0,007	0,007
Twee jaar geleden werkend	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
R ²	0,204	0,204	0,032	0,032
N	323	323	7432	7432

/ Signifcant op respectievelijk vijf- en eenprocentniveau

beeld door het bevorderen van een flexibeler arbeidsmarkt of door het bevorderen van een anticyclisch arbeidsmarktbeleid. De overheid zou bij dat laatste ook als werkgever een actieve rol kunnen spelen. Ook lijkt het stimuleren van hoogopgeleiden om door te studeren tijdens een crisis verstandig. De cohorten arbeidsmarktbetreders krimpen dan, wat hun positie versterkt. De doorstudeerders kunnen als de crisis van korte duur is een dubbele bonus incasseren. Hun extra studietijd levert een eigenstandig rendement en het starten tijdens een opgaande conjunctuur levert structureel betere arbeidsmarktperspectieven.

LITERATUUR

- Becker, G. (1964) *Human capital: a theoretical and empirical analysis; with a special reference to education*. New York: National Bureau of Economic Research.
- CBS (2009) *Jaarboek onderwijs in cijfers*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Clark, A., Y. Georgellis en P. Sanfey (2001) Scarring: the psychological impact of past unemployment. *Economica*, 68(270), 221–241.
- Doeringer, P. en M. Piore (1971) *Internal labor markets and manpower analysis*. Lexington, Mass.: Heath.
- Gaalen, R. van (2012) Latere baankansen voor ontslagen jongeren. *ESB*, 97(4632), 202–204.
- Oreopoulos, P., T. von Wachter en A. Heisz (2012) The short- and long-term career effects of graduating in a recession: hysteresis and heterogeneity in the market for college graduates. *American Economic Journal: Applied Economics*, 4(1), 1–29.
- Pissarides, C. (1992) Loss of skill during unemployment and the persistence of employment shocks. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(4), 1371–1391.
- ROA (2009) *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2008*. ROA Rapport, 2009(4).
- SCP (2009) *Werkloos in crisistijd; baanverliezers, inkomensveranderingen en sociale gevolgen; een verkenning*. SCP-publicatie, 2009(19).
- Spence, M. (1973) Job market signaling. *Quarterly Journal of Economics*, 87(3), 355–374.